

Fredrik Blom
Regional utvecklingsstrateg
Tfn: 063-14 77 57146634
E-post: fredrik.blom@regionjh.se

Region Jämtland Härjedalen
Regional utveckling
Hållbar tillväxt

Remissyttrande: Kommunernas förutsättningar att ta emot stora företagsetableringar och företagsexpansioner (SOU 2026:32)

Region Jämtland Härjedalen tillstyrker utredningens övergripande förslag och välkomnar att staten tar ett större ansvar för att stärka kommunernas förutsättningar att ta emot stora företagsetableringar och företagsexpansioner. Utredningens förslag är ett viktigt steg för att minska de ekonomiska och organisatoriska risker som stora etableringar kan innebära för enskilda kommuner.

Sverige har goda förutsättningar att öka takten i industrins gröna omställning, stärka sin långsiktiga konkurrenskraft och uppfylla nationella klimatåtaganden genom hållbara större företagsetableringar och expansioner. För att ta tillvara dessa möjligheter är det viktigt att se till hela Sveriges samlade förutsättningar och strategiskt lokalisera investeringar där det finns tillgång till energi, mark och relevant infrastruktur. Sverige har därmed goda möjligheter att ta en ledande roll i omställningen, men framgången är beroende av väl fungerande lokala och regionala mottagningsstrukturer.

Region Jämtland Härjedalen vill särskilt framhålla att statens stöd behöver utformas med hänsyn till kommunernas olika ekonomiska och demografiska förutsättningar, att etableringsberedskap behöver kunna byggas upp redan innan ett investeringsbeslut föreligger samt att konsekvenserna av större etableringar behöver hanteras i ett regionalt perspektiv. Kommunen måste vara redo innan företaget fattar beslut – men det är just då risken är som störst och statens stöd som minst.

Statlig rådgivningsfunktion

Region Jämtland Härjedalen ser positivt på förslaget om en permanent statlig rådgivningsfunktion inom Business Sweden. För att funktionen ska få full effekt bör den samordnas med och komplettera befintlig regional kompetens och struktur i linje med regionens lagstadgade regionala utvecklingsansvar.

Ett centralt tillägg är att stödet bör omfatta hela etableringsprocessen, även det tidiga skede då kommunen behöver förbereda mark, planering och infrastruktur innan ett företag har fattat sitt investeringsbeslut. För att kunna erbjuda en plats för en större etablering behöver kommunen ofta identifiera och förbereda stora markområden samt utreda förutsättningarna. Detta kan kräva betydande resurser långt innan det finns en konkret etablering som motiverar kostnaderna och innan de framtida nyttorna kan realiseras.

För mindre kommuner handlar kapacitetsbristen inte enbart om finansiering utan även om tillgång till specialistkompetens. Regionen anser därför att den statliga rådgivningsfunktionen bör kunna kompletteras med konkret expertstöd inom exempelvis fysisk planering, juridik, ekonomi, miljö och infrastruktur.

Region Jämtland Härjedalen anser att statliga stöd- och rådgivningsinsatser bör utformas utifrån investeringens omfattning i relation till kommunens storlek, ekonomiska bärkraft och budgetomslutning. Detta ligger i linje med utredningens förslag om att beakta etableringens relativa storlek. Regionen vill samtidigt framhålla att arbetsmarknad och pendlingsmönster i norra Sveriges inland är regionala och sträcker sig över kommungränserna, vilket bör beaktas vid utformningen av stödinsatserna.

För en kommun av Ragundas storlek, med drygt 5 000 invånare, en elproduktion motsvarande närmare 4 procent av Sveriges samlade elproduktion och en årlig ekonomisk omslutning på omkring 400 miljoner kronor, kan tidiga investeringar och risktaganden kopplade till en större företagsetablering få betydande ekonomiska konsekvenser. En etablering eller expansion som i ett nationellt perspektiv kan framstå som måttlig, kan på lokal nivå få en mycket stor betydelse för sysselsättning, befolkningsutveckling och kommunens ekonomi. Detta illustrerar vikten av att statliga stödinsatser tar hänsyn till etableringens relativa betydelse för den berörda kommunen.

Regionen vill även framhålla att flera av de mest tidskritiska hindren vid större etableringar ligger utanför kommunernas rådighet. Det gäller bland annat tillståndsprövningar enligt miljöbalken samt handläggningstider hos länsstyrelser och domstolar. Eftersom utredningen lyfter dessa processer som betydande hinder för etableringar, anser regionen att det fortsatta arbetet även bör omfatta åtgärder för att effektivisera och förkorta dessa processer.

Regionen anser slutligen att kompetens och arbetskraft i många fall kan mobiliseras genom regional arbetspendling och att detta bör beaktas som en del av etableringens kompetensförsörjning, oavsett i vilken kommun arbetskraften är bosatt. Arbetspendling bör

ses som ett fullgott och hållbart alternativ till inflyttning, särskilt under etableringens initiala skede. Det ger kommunerna bättre förutsättningar att utveckla bostäder och samhällsservice i en takt som motsvarar den långsiktiga efterfrågan. Ett generellt pendlingsstöd bör därför övervägas som komplement till det föreslagna flyttningsbidraget.

Ekonomisk riskavlastning

Regionen ser positivt på möjligheten att finansiera åtgärder genom den föreslagna tillväxtpotten men anser att utformningen bör ge möjlighet att även hantera större strategiska infrastrukturinvesteringar. Det bör därför övervägas om begränsningen av objektens totala kostnad bör utformas så att även större projekt kan omfattas, exempelvis genom att den statliga medfinansieringen begränsas till ett högsta belopp.

Regionen bedömer vidare att de föreslagna ekonomiska ramarna riskerar att vara otillräckliga i förhållande till de faktiska behov som kan uppstå. En större företagsetablering eller expansion, med efterföljande befolkningsökning, kan redan i ett tidigt skede medföra betydande kapacitetsbehov på regional nivå, framför allt inom hälso- och sjukvård och kollektivtrafik. Dessa behov kan uppstå innan de långsiktiga effekterna av etableringen har hunnit realiseras, men beaktas inte i tillräcklig utsträckning i utredningens konsekvensbeskrivningar. När en etablerings konsekvenser sträcker sig över kommungränserna bör statliga stödinsatser även omfatta berörda angränsande kommuner.

Regionen anser därför att de statliga stödstrukturerna, exempelvis incitamentspengen, bör utformas så att även regioner kan ta del av stödet för att möta nödvändiga kapacitetsökningar inom regionala ansvarsområden.

Bostadsförsörjning och förutsättningar för nyproduktion

Region Jämtland Härjedalen ställer sig positiv till förslagen om en statlig hyresförlustgaranti samt räntebidrag för småhus. Förutsättningarna för bostadsbyggande skiljer sig dock från storstadsregionerna och är särskilt utmanande på mindre orter i länet. På flera orter överstiger produktionskostnaden för nya bostäder väsentligt marknadsvärdet på den färdigställda bostaden. Denna obalans innebär att bostäder som efterfrågas inte alltid kan byggas på marknadsmässiga villkor och utgör ett betydande hinder för nödvändigt bostadsbyggande.

En statlig hyresförlustgaranti skulle därför kunna vara ett angeläget verktyg för att minska den ekonomiska risken för bostadsaktörer och möjliggöra bostadsinvesteringar som annars inte skulle komma till stånd. Detta är särskilt viktigt i samband med större företagsetableringar och expansioner, där behovet av bostäder kan öka snabbt samtidigt som den lokala marknaden inte alltid kan bära kostnaden för nyproduktion.

När det gäller räntebidraget för småhus anser regionen att den föreslagna nivån bör prövas mot de faktiska kostnaderna och marknadsförutsättningarna på mindre orter. För att få önskad effekt behöver stödet vara tillräckligt starkt för att stimulera permanent bosättning. Detta är särskilt angeläget i Jämtland Härjedalen, där möjligheten att attrahera och behålla

kvalificerad arbetskraft och unga barnfamiljer är central för den långsiktiga kompetensförsörjningen, bostadsmarknaden och befolkningsutvecklingen.

Transportinfrastruktur och kommunalt risktagande

Regionen välkomnar förslaget om en tillväxtpott för transportinfrastruktur. Samtidigt vill regionen uppmärksamma de ekonomiska risker som dagens medfinansieringsmodeller kan innebära för kommunerna. Kommuner kan genom medfinansieringsavtal komma att bära kostnader för fördyringar i statliga infrastrukturprojekt, trots att de saknar rådighet över projektens genomförande och kostnadsutveckling.

Regionen anser därför att ansvarsfördelningen behöver tydliggöras och förordar en modell där Trafikverket bär det ekonomiska ansvaret för kostnadsökningar som uppstår efter att avtal om medfinansiering har ingåtts.

Erfarenheterna från Södra Norrland visar att kommunernas ekonomiska risktagande kan uppstå långt innan en etablering är beslutad och att kostnaderna för nödvändig infrastruktur kan öka betydligt under genomförandet. Detta understryker behovet av statliga stödformer som begränsar kommunernas ekonomiska exponering och skapar en tydlig och förutsebar ansvarsfördelning mellan stat, kommun och näringsliv.

Regionen anser vidare att regionerna, som ansvariga för länsplanerna, bör ges en formell roll både i prioriteringen av projekt inom tillväxtpotten och i utformningen av de kriterier som ska ligga till grund för prioriteringen.

El- och nätkapacitet som förutsättning för etableringar och expansioner

Region Jämtland Härjedalen noterar att utredningen i begränsad utsträckning behandlar frågor om el- och nätkapacitet, trots att tillgången till el är en central förutsättning för större företagsetableringar och expansioner. Detta är särskilt relevant för Jämtland Härjedalen, där Svenska kraftnäts omfattande investeringar inom NordSyd kommer att stärka överföringskapaciteten och skapa nya förutsättningar för såväl elproduktion som elanvändning. Därtill bör Svenska kraftnät och staten göra mer för att utveckla attraktiva etableringsområden för elintensiv industri genom ett effektivt energisystem, där elproduktion och konsumtion i större utsträckning kan lokaliseras nära varandra. En ytterligare målsättning bör vara att större etableringar i möjligaste mån ska kunna vara självförsörjande på en betydande del av sin elkonsument, exempelvis genom egen elproduktion och energilagring.

Regionen hade därför önskat en tydligare analys av hur utbyggnaden av transmissionsnätet kan kopplas till den regionala samhällsomvandling som följer av ökad tillgång till el.

Nätutbyggnaden bör inte ses isolerat från de etableringar och expansioner som den möjliggör, särskilt i områden med god tillgång till energi, mark och andra naturresurser. Det finns därför behov av en tydligare koppling mellan planeringen av elinfrastrukturen och den strategiska planeringen för framtida företagsetableringar och samhällsutveckling. En sådan koppling bör även omfatta former för tidig och strukturerad dialog mellan Svenska kraftnät, regioner, kommuner och näringsliv kring framtida kapacitetsbehov och möjliga etableringsområden.

Svenska kraftnäts kapacitetskarta är ett viktigt steg för att öka transparensen och förbättra dialogen mellan Svenska kraftnät, kommuner, regioner och elnätsföretag. Regionen anser att denna dialog bör utvecklas ytterligare och integreras i den regionala etableringsberedskapen, så att framtida nätkapacitet och möjliga etableringsområden kan beaktas tidigt i planeringsprocessen.

VA-kapacitet som förutsättning för etableringar, expansioner och bostadsbyggande

Tillgången till vatten- och avloppskapacitet (VA) är en central förutsättning för större företagsetableringar, expansioner och bostadsbyggande. Erfarenheterna från länets besöksnäringssorter visar att begränsad VA-kapacitet redan utgör ett konkret hinder för fortsatt utveckling. I Åre har bostads- och planprojekt behövt pausas till följd av begränsad avloppskapacitet, medan flera VA-anläggningar i Härjedalens turistområden, bland annat Funäsdalen, Vemdalen och Lofs dalen, närmar sig sin kapacitetsgräns. Besöksnäringens stora säsongsvariationer förstärker utmaningen, då VA-systemen periodvis behöver hantera en betydligt större befolkning och verksamhetsvolym än den folkbokförda befolkningen.

Regionen anser därför att på samma sätt som el- och transportinfrastruktur bör VA-kapacitet vara en integrerad del av den strategiska etableringsberedskapen. De förslag som utredningen lyfter om statlig medfinansiering av VA-infrastruktur och beaktande av infrastrukturens beredskapsnytta bör därför utredas vidare, så att nödvändiga investeringar kan genomföras även där den kommunala ekonomin inte ensamt kan bära kostnaderna.

Kompetensförsörjning

Region Jämtland Härjedalen delar utredningens bedömning att stora företagsetableringar och expansioner kan medföra betydande utmaningar för kompetensförsörjningen. Utmaningen är särskilt påtaglig i län, med små och geografiskt spridda arbetsmarknader, långa avstånd och låg arbetslöshet. Jämtland Härjedalen har en av landets lägsta arbetslöshetsnivåer, och samtliga kommuner ligger under riksgenomsnittet. Större etableringar kan därför inte enbart mötas genom att befintlig arbetslöshet tas i anspråk, utan kräver utbildning, inflyttning och regional arbetspendling.

Regionen välkomnar förslaget om extra statsbidrag till yrkesutbildning vid stora etableringar. Resurser bör kunna riktas till kommuner och regioner med stora arbetskraftsbehov även när arbetslösheten är låg. Utbildningsinsatserna bör kunna dimensioneras efter arbetsgivarnas faktiska behov, ha korta ledtider och planeras i ett regionalt perspektiv. Yrkeshögskolan och nationell yrkesutbildning bör därför kunna användas flexibelt vid större etableringar och expansioner. Viss anpassning behövs dock för att även kunna möta mindre volymbehov av strategiskt viktig karaktär i lands- och glesbygd, vilket i regel ger fördyring i utbildningskostnad då stordriftsfördelar saknas. Långsiktig förstärkning av kritisk infrastruktur för livslångt lärande (som exempelvis Lärcentrum) för att öka tillgänglighet till ett brett och flexibelt utbildningsutbud även i mindre kommuner är en grundläggande förutsättning i sammanhanget. En förstärkning av exempelvis

statsbidraget för Lärcentrum i lands- och glesbygd behöver parallellt ske om extra statsbidrag till yrkesutbildning (vare sig det handlar om yrkesvux, nationell yrkesutbildning eller yrkeshögskola) ska kunna få faktiskt effekt även i områden med mindre befolkningsunderlag och långa avstånd.

Förslaget om flyttstöd är centralt för att stimulera ökad rörlighet på arbetsmarknaden, i synnerhet till områden med låg arbetslöshet och underliggande kompetensutmaningar i befintliga sektorer. För att få avsedd effekt är det av stor vikt att flyttstödet storlek och utformning utreds ordentligt så att stödnivån och utformningen verkligen sker på ett sätt som gör det användbart i praktiken och därmed kan ge avsedd effekt. Uppräkning av tidigare flyttstöd (från 2015) är ej tillräckligt. Sannolikt finns bättre inspiration att hämta från stödutformning som skett längre bakåt i tiden, exempelvis vid flytt från norr till söder under exempelvis 80 och 90-talen.

Förslaget bör även kompletteras med åtgärder som stärker regional arbetspendling. Arbetsmarknaden följer inte kommungränserna och kompetens kan behöva mobiliseras från ett större geografiskt område. Arbetspendling bör därför ses som ett viktigt komplement till inflyttning, särskilt under etableringens initiala skede.

Kompetensförsörjningen omfattar dessutom inte enbart den etablerande verksamheten. Nya arbetstillfällen ökar även behovet av arbetskraft inom exempelvis service, bygg, transport, handel. I en region med låg arbetslöshet och med rekryteringsutmaningar i flertalet branscher kan därför även internationell rekrytering vara viktig för att möta det samlade kompetensbehovet. Det är av stor vikt i sammanhanget att införda förändringar i försörjningskravet ses över då de i hög grad försvårar arbetsgivares möjligheter att kunna rekrytera nödvändig kompetens från andra länder. Införandet har försämrat de samlade förutsättningarna att kompetensförsörja framförallt norra Sverige som förutom behov av olika spetskompetenser också har svårigheter med den grundläggande kompetensförsörjningen i många sektorer. Utmaningar som riskerar att förvärras ytterligare vid nyetablering/expansioner som kräver ytterligare kompetens.

Regionen ser även positivt på att möjligheten till nedskrivning av studieskulder utreds. Ett sådant stöd bör inte enbart kopplas till arbetslöshetsnivåer (?), utan i synnerhet riktas till områden med dokumenterad kompetens- och rekryteringsbrist. Lands- och glesbygdsområden bör särskilt beaktas i sammanhanget.

Kommunernas ekonomiska förutsättningar och risktagande

Avslutningsvis vill Region Jämtland Härjedalen understryka att de föreslagna stöden är viktiga, men att de inte fullt ut hanterar den ekonomiska obalans som kan uppstå vid större företagsetableringar och expansioner. Kommunerna behöver ofta bära betydande kostnader och ekonomiska risker i ett tidigt skede, medan de långsiktiga intäkterna och samhällsekonomiska vinsterna uppstår först senare och fördelas mellan olika nivåer. För länets mindre kommuner kan denna obalans vara särskilt utmanande, eftersom även relativt begränsade etableringsrelaterade investeringar kan få stor påverkan på kommunens ekonomi.

Regionen anser därför att det finns behov av att se över det kommunala utjämnningssystemet och andra statliga finansieringsmodeller så att kommunernas tidiga kostnader och ekonomiska risker vid större etableringar och expansioner bättre kan beaktas. Kommunerna behöver ges långsiktigt stabila ekonomiska förutsättningar att kunna ta tillvara den tillväxt och samhällsutveckling som större investeringar kan medföra. Kommunerna ska inte behöva avstå från strategiskt viktiga etableringar och expansioner på grund av att de saknar ekonomisk kapacitet att bära den initiala risken.